

Hiátustöltő stratégiák tipológiája és grammatikai szerepe angol dialektusokban

Balogné Bérces Katalin
PPKE BTK Angol Intézet és CASTL, Tromsø
bbkati@yahoo.com

Bögös Réka
PPKE BTK Angol Intézet
reka.bogos@gmail.com

Az angol nyelv különböző nyelvjárásaiban a hiátustöltő stratégiák alábbi típusai találhatók meg:

- (1) a. a hiátus betöltetlen marad;
b. a hiátust glottális zárhang (/ʔ/) tölti be;
c. egyes grammatikai morféimák (pl. *a/an, o'/of*) mássalhangzós allomorfot választanak;
d. a hiátust félmagánhangzó (/j/, /w/) tölti be;
e. a hiátust likvida (/r/, /l/) tölti be.

Ezek a stratégiák az (1)-ben megadott sorrendben válnak egyre inkább dialektus-specifikussá: míg (1a), azaz a hiátustöltés opcionálitása a nyelv egészére jellemző, és (1b) minden földrajzi változatban lehetőség, bizonyos nyelvjárásokban (tipikusan az ún. kontaktus-indukált új dialektusokban, pl. Tower Hamlets (London), vö. Britain--Fox 2008) (1c,d,e)-t felváltja (1b), (1e) megjelenése pedig a szakirodalomban bőségesen tárgyalt módon függ a nyelvjárás fonológiai rendszerében előzetesen meglévő /r/-, ill. /l/-törlő szabálytól.

Vizsgálatunk célja felkutatni az (1)-ben felsorolt folyamatok grammatikai szerepét. Megelőző kutatási eredmények (elsősorban Britain--Fox (pl. 2008) szocio-dialektológiai, ill. Newton--Wells (pl. 2002) gyereknyelvi kutatásai) alapján feltételezzük, hogy ezen hiátustöltő stratégiák feloszthatók a következő altípusokra:

- (2) a. *fonetikai*, azaz fonetikailag motivált, pl. (1d);
b. *fonológiai*, azaz fonetikailag nem közvetlenül / nem feltétlenül motivált fonológiai szabály által vezérelt (történetileg eredetileg lehetett fonetikai motiváció, de aztán analógiás kiterjesztés / szabályinverzió történt – pl. (1e));
c. *morfológiai/lexikális*, azaz adott morféimák lexikális ábrázolásában kódolt (allomorfia), pl. (1c).

Ezek az altípusok a (2)-ben megadott sorrendben válnak automatikus/szabályvezérelt helyett idioszinkratikus/tárolttá, melynek következményeképp ezt a sorrendet követik nyelvelsajátítás során is (nem csak az angolban, hanem más nyelvekben, pl. a magyarban is).

Előadásunkban arra is keressük a választ, mi az (1)-ben megadott stratégiák közti viszony. Hogyan válik a fent említett kontaktus-indukált (városi) új dialektusokban (1b) egyfajta default mechanizmussá? Mi az összefüggés (2a,b,c) és a hiátustöltés rendszere között ezen nyelvváltozatokban? Általában: mi a jelöltség szerepe az epentézisben (1b,d,e)? És egészen konkrétan: mi a glottális zárhang funkciója? Feltételezésünk, hogy a glottális zárhang egyfajta prozódiai határjelölőként szolgál (hasonlóan Uffmann (2007) elméletéhez), és mint ilyen, ritkább (vagy esetleg nem is lehetséges) szó belsejében (pl. *see_ing* 'látva', vö. *see_it* 'látni azt'), ill. gyakoribb hangsúlyos magánhangzók előtt (pl. *see_Adam* 'látni Ádámot', vö. *see_an_apple* 'látni egy almát'). Fox (személyes közlés) londoni adatai alátámasztani látszanak ezen feltételezéseinket, de további megerősítést, ill. fenti kérdéseinkre válaszokat kívánunk kapni ebből a szempontból eddig nem elemzett, kontaktus-indukált ún. nem-*r*-ező nyelvjárások (új-zélandi, szingapúri, dél-afrikai angol stb.) korpuszalapú vizsgálatával.

Hivatkozások

- Britain, D. -- Fox, S. (2008) Vernacular universals and the regularisation of hiatus resolution. Essex Research Reports in Linguistics, Vol. 57.3. Dept. of Language and Linguistics, University of Essex, Colchester, UK, June, 2008. <http://www.essex.ac.uk/linguistics/errl/errl57-3.pdf>
- Uffmann, C. (2007) Intrusive [r] and optimal epenthetic consonants. *Language Sciences* 29: 451-476.
- Newton, C. -- Wells, B. (2002) Between-word junctures in early multi-word speech. *Journal of Child Language* 29: 275-299.